

Wiadomość sygnałna

Dotyczy: Depopulacja terenów wiejskich – przyczyny i skutki

Słowa klucze: obszary wiejskie, demografia, depopulacja, finanse publiczne, usługi społeczne

Podstawa wnioskowania: wnioski z raportu

Opis sytuacji:

Jednym z najważniejszych wyzwań dla rozwoju terytorialnego, podkreślanym w dokumentach różnego szczebla są niekorzystne trendy demograficzne, które przejawiają się m.in. ujemnym przyrostem naturalnym, spadkiem liczebności osób w wieku aktywności zawodowej i wieku przedprodukcyjnym, oraz starzeniem się całej populacji w powiązaniu z niekorzystnymi zmianami struktury demograficznej. Podstawowy wpływ na prognozowane rozmiary zmian populacji będzie miał przyrost naturalny przy znacznie mniejszej wadze salda migracji. Systematyczny ubytek naturalny ludności wraz z wydłużającym się przeciętnym trwaniem życia mieszkańców oraz migracją osób młodych z kolei przyczynia się do starzenia społeczeństwa.

Główne wnioski:

Przyczyny depopulacji

Zmiany demograficzne wynikają głównie z przyjętego modelu rodziny i prokreacji, a także uzależnione są od różnych czynników:

- kulturowych (w tym uwarunkowania dotyczące podziału ról kobiet i mężczyzn i równego traktowania),
- strukturalnych (sytuacja na rynku pracy),
- ekonomicznych (poziom i warunki życia w tym dostęp do usług),
- instytucjonalnych (rozwiązań polityki rodzinnej).

Skutki depopulacji

Rynek pracy

W przypadku rynku pracy bezpośrednim skutkiem depopulacji, jeśli na danym terenie ubywa głównie osób w wieku produkcyjnym, jest zmniejszenie się zasobów pracy, co z kolei ma wielorakie konsekwencje dla innych obszarów, w tym zwłaszcza finansów publicznych, które czerpią z masy podatkowej.

Zdrowie

Zmiany demograficzne powodują większe zapotrzebowanie na świadczenia zdrowotne, a równocześnie zmniejszają odsetek osób zawodowo czynnych, które finansują dostęp do ochrony zdrowia. Wymuszają także zmiany w strukturze usług medycznych, które dostosowane być muszą do profilu starzejącej się społeczności.

Polityka społeczna i rodzinna

Największym wyzwaniem jakie depopulacja niesie dla polityki społecznej i rodzinnej jest kwestia dzietności. Głównie udogodnień i zachęt dla strategii prokreacyjnych leżących w gestii obu tych polityk.

Polityka senioralna

Depopulacja jako zjawisko ściśle powiązane ze starzeniem się danej populacji tworzy bezpośredni kompleks uwarunkowań dla polityki senioralnej. Wspomniany już kontekst zdrowotny dotyczy konieczności uwzględnienia specyfiki opieki zdrowotnej nad ludźmi w starszym wieku. Duża grupa mieszkańców w wieku emerytalnym może także stabilizować finanse publiczne i wpływać pozytywnie na gospodarkę w regionie z uwagi na stałość i pewność transferów publicznych, jakie do niej płyną.

Edukacja

Zjawiska depopulacji i starzenia się przekładają się wprost na wielkość i strukturę rynku edukacyjnego. W zależności od poziomu dzietności i liczby osób w wieku przedprodukcyjnym kształtuje się zapotrzebowanie na strukturę oferty edukacyjnej.

Kultura

Kurczenie się populacji i jej starzenie się ma bezpośrednie przełożenie na zmniejszenie się popytu na usługi kulturalne i strukturę oferty kulturalnej.

Jakość życia

W kwestii wpływu depopulacji na jakość życia w przypadku większości ujętych poprzednio powiązań ten potencjalny bądź realny wpływ już się bezpośrednio lub pośrednio ujawnia, bowiem wiele z wymienionych obszarów ściśle wiąże się z jakością życia: regionalna struktura rynku pracy, polityka rodzinna, opieka senioralna, oferta edukacyjna czy kulturalna.

Środowisko

Istotny wpływ na jakość życia ma jakość środowiska przyrodniczego. Depopulacja może nieść tu dobroczynne skutki obniżając antropopresję wywieraną na środowisko naturalne. W skrajnych przypadkach doprowadzić może do zmiany funkcji gospodarczych danego obszaru

Finanse publiczne

Depopulacja odciska swe piętno na stanie finansów publicznych wszystkich szczebli, zarówno poprzez zmniejszenie wpływów podatkowych jak i zwiększenie kosztu ponoszonego na utrzymanie infrastruktury usług publicznych. To właśnie na JST spada główny ciężar utrzymania infrastruktury, a z drugiej strony konieczność inwestowania wynika z chęci utrzymania przez dany obszar konkurencyjności pod względem jakości życia mieszkańców. To z kolei generuje dodatkowe koszty, które zmniejszają możliwości inwestycyjne JST. W obecnej sytuacji koniunkturalnej, gdy wszystkie JST korzystają (w mniejszym lub większym stopniu) z ogólnego wzrostu gospodarczego kraju a dochody JST ciągle wzrastają, negatywne skutki depopulacji jedynie ograniczają rozwój. Sytuacja jednak zmieni się w przypadku zmniejszenia dynamiki wzrostu gospodarczego (co zapewne wcześniej czy później nastąpi) i pogłębienia się skutków depopulacji wraz z realizacją prognoz demograficznych. Aktualnie wzrost gospodarczy „maskuje” negatywne skutki związane z procesem depopulacji. Również wskaźniki wyliczane „per capita” w przypadku depopulacji dają fałszywy obraz sytuacji.

Najważniejsze zalecenia:

- Instrumenty, które stosujemy w zakresie rozwoju gospodarczego, nie są adekwatne na obszarach, gdzie „związa się” populacja.
- Niezbędna jest koordynacja dostępnych źródeł finansowania wsparcia i rozwoju terytorialnego i sektorowego, zintegrowane zarządzanie środkami o różnorodnym charakterze i zastosowaniu.
- Procesy dostosowawcze nie mogą ograniczać się do redukcji oferty infrastruktury publicznej, a proponować i tworzyć nowe rozwiązania z efektywniejszymi strukturami organizacyjnymi.
- Dotychczasowe rozproszenie, a nawet niezdolność do sięgnięcia po istniejące instrumenty, są jednymi z głównych problemów dotyczących społeczności skupione zwłaszcza w mniejszych, wiejskich gminach o niższym poziomie rozwoju organizacyjnego i potencjale absorpcyjnym.
- Lepsze osadzenie w diagnozie stanu i doborze trybu interwencji wraz z działaniem o odpowiedniej skali, a przy tym w pełniejszym skojarzeniu mechanizmów interwencji zdecydowanie podniesie jej efektywność.

Więcej informacji: www.crsg.pl

Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności -
Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
ze środków Programu Rozwoju Organizacji
Obywatelskich na lata 2018 – 2030

FUTURE
CONCEPT

www.crsg.pl
sekretariat@crsg.pl

tel: (91) 350 70 90
fax: (91) 350 70 91

NIP: 851-309-12-59,
REGON: 320681593

Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego
Przedsiębiorstwo Społeczne sp. z o.o.

ul Lwowska 3/1
71-020 Szczecin

Sąd Rejonowy Szczecin-Centrum

XIII Wydział Gospodarczy
KRS: 0000331642